

УДК 37.06:378

*Алла Бондарчук,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри пісенно-хорової
практики та постановки голосу
Рівненського державного
гуманітарного університету*

ЗМІСТ, ФОРМИ І МЕТОДИ ВИХОВАННЯ У СТУДЕНТІВ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ФАКУЛЬТЕТІВ КУЛЬТУРИ МІЖСОБИСТІСНИХ ВЗАЄМИН

У статті визначено зміст, форми і методи виховання у студентів музично-педагогічних факультетів культури міжособистісних взаємин. Охарактеризовано організаційно-методичне забезпечення, що охоплює сукупність таких форм і методів як: лекції, семінари, практичні заняття, диспути, дискусії, дебати, групова робота, рольові та ділові ігри, різноманітні вправи, розв'язання проблемних ситуацій тощо, яке забезпечує оволодіння системи знань, поглядів, переконань щодо норм і цінностей культури міжособистісних взаємин; формування емоційно-позитивного ставлення до культури міжособистісних взаємин, мотивації на її надбання; розвиток умінь і навичок дотримання культури взаємин у міжособистісному спілкуванні та орієнтації на їх застосування у повсякденні.

Ключові слова: *зміст, форми, методи, культура міжособистісних взаємин, студентська молодь, виховний процес.*

В статье определено содержание, формы и методы воспитания у студентов музыкально-педагогических факультетов культуры межличностных взаимоотношений. Охарактеризовано организационно-методическое обеспечение, охватывающее совокупность таких форм и методов как: лекции, семинары, практические занятия, диспуты, дискуссии, дебаты, групповая работа, ролевые и деловые игры, разнообразные упражнения, решения проблемных ситуаций и т.п., которое обеспечивает овладение системы знаний, взглядов, убеждений относительно норм и ценностей культуры межличностных отношений, формирование эмоционально-положительного отношения к культуре межличностных отношений, мотивации на ее достояние, развитие умений и навыков соблюдения культуры взаимоотношений в межличностном общении и ориентации на их применение в повседневной жизни.

Ключевые слова: *содержание, формы, методы, культура межличностных отношений, студенческая молодежь, воспитательный процесс.*

The article defines the content, forms and methods of education in students of musical and pedagogical departments the interpersonal relationships culture. The article characterizes organizational and methodological support, that covers a set of forms and methods such as lectures, seminars, practical classes, debates, discussions, group work, role-playing and simulation games, a variety of exercises, solution of a problematic situations, that guarantee mastering the knowledge system, attitudes, beliefs about norms and cultural values of interpersonal relationships, the formation of emotionally-positive attitude to the culture of interpersonal relationships, motivation for its acquisition, development of the abilities and skills in maintenance of the culture of mutual relation and interpersonal communication emphasizing their application in everyday life.

Key words: *content, forms, methods, culture, interpersonal relationships, students, educational process.*

Культура міжособистісних взаємин є специфічним способом людського буття, що визначає зміст і спрямованість духовної і практичної діяльності особистості та забезпечує її активну взаємодію з іншими людьми. Проблема виховання культури міжособистісних взаємин особливо актуалізується на етапі розвитку суспільства, коли закладаються основи демократичного устрою, а у громадян формуються здатність до критичного мислення, вміння відстоювати свої інтереси й усвідомлювати обов'язки, виявляти толерантність до поглядів інших людей.

Студентська молодь становить особливу соціальну групу, що характеризується спеціально організованим, структурованим у просторовому й часовому вимірі буттям, соціальною поведінкою і психологією, субкультурою, системою ціннісних орієнтацій, серед яких домінують міжособистісні взаємини.

Різні аспекти виховання студентської молоді, зокрема пріоритетів і настановлень щодо культури міжособистісних взаємин, формування в них відповідних якостей і вмінь, досліджують С. Вітвицька, К. Вітек, Т. Говорун, Т. Демидова, І. Денисенко, Л. Долинська, А. Карасевич, О. Кікінежді, Б. Ковбас, В. Костів, В. Кравець, П. Тярзі та інші.

Мета статті: узагальнити зміст, форми і методи виховної діяльності, які спрямовані на забезпечення вихованості у студентів музично-педагогічних факультетів культури міжособистісних взаємин.

Студентство – найкультурніша частина молоді, однією з особливостей якої є соціальний престиж, оскільки більшість студентів усвідомлюють той факт, що вищий навчальний заклад є одним із вагомих засобів соціального просування [1, с. 110].

Важливою рисою студентської молоді є напружений пошук сенсу життя, прагнення до нових ідей. Проте в силу недостатнього життєвого досвіду, поверховості в оцінюванні явищ життя, деякі студенти від

справедливої критики переходять до критицизму і навіть нігілізму [2, с. 108].

У студентів підвищується інтерес до моральних проблем (мета, спосіб життя, обов'язки, дружба, кохання, вірність тощо). Посилюється цілеспрямованість, рішучість, настирливість, самостійність, індивідуальність, ініціативність у процесі діяльності та спілкування, вміння володіти собою.

Сам процес навчання на музично-педагогічному факультеті передбачає залучення студентів до засвоєння системи духовно-естетичних та соціальних цінностей, створення великих можливостей для культури міжособистісного спілкування.

Зміст виховної діяльності зі студентами музично-педагогічних факультетів є системоутворюючим фактором її організації, який справляє безпосередній вплив на вибір форм і методів його реалізації. Він має «працювати» на досягнення загальної мети, а також на вирішення специфічних завдань, які забезпечують ефективність його досягнення.

Зміст виховної діяльності музично-педагогічного факультету передбачає:

1. Оволодіння студентами системи знань, поглядів, переконань щодо норм і цінностей, які складають культуру міжособистісних взаємин.

2. Формування у студентів музично-педагогічних факультетів емоційно-позитивного ставлення до культури міжособистісних взаємин, мотивації на її надбання.

3. Розвиток умінь дотримання культури взаємин у міжособистісній взаємодії та спілкуванні, орієнтації на їх застосування у повсякденні.

При проведенні виховної роботи на музично-педагогічному факультеті зверталися як до традиційних методів (лекція, бесіда), так і до активних та інтерактивних їх різновидів.

Активними методами вважаються ті, які стимулюють пізнавальну діяльність студентів, вибудовуються насамперед на діалозі, передбачають вільний обмін думками з тієї чи іншої проблеми. Серед активних методів перевагу варто надавати диспутам, дискусіям, дебатам, тематичний добір яких спонукає студентів до пошуку конструктивних рішень, формуючи в них важливі для культури міжособистісних взаємин якості.

Інтерактивними методами називаються ті, які забезпечують комунікативну активність або взаємодію між учасниками спілкування, введення їх в єдиний процес здобуття та засвоєння знань, створення позитивного емоційного фону, який є головною умовою прояву учасниками виховної діяльності активності. Застосування інтерактивних методів сприяє більш ефективному засвоєнню знань, дає змогу зробити невимушеним процес спілкування учасників взаємодії.

Цікавим є класифікаційний «реєстр» інтерактивних методів, запропонований Н. Авраменко та А. Лисенко [4]. Кожний із запропонованих ними методів характеризується певними організаційними,

педагогічними та дидактичними особливостями, які зумовлюють звернення до них для досягнення конкретної виховної мети.

Застосування цих методів для студентів музично-педагогічних факультетів виконувало наступні завдання:

- метод конкретної ситуації (орієнтував студентів на розвиток та вдосконалення своїх аналітичних здібностей, розвиток уміння спілкуватися, формулювати власну думку, самостійно приймати рішення);
- метод мозкової атаки (спрямовувався на активізацію творчої думки студентів, вихід за межі стандартного мислення);
- метод проектів (ґрунтувався на ідеї побудови педагогічного процесу на активній основі через активну й практичну діяльність студентів з урахуванням їхніх особистих інтересів);
- метод інциденту (спрямовувався на подолання вікової та особистісної інерційності, вироблення адекватних способів поведінки у стресових ситуаціях: у момент вираженого дефіциту інформації, часу тощо);
- метод тренування чуйності (сприяв формуванню вміння управляти своєю поведінкою з огляду на те, як вона сприймається оточуючими, які дії провокують їх симпатію або антипатію; забезпечуватиме розвиток таких особистісних якостей, як чуйність, уміння спостерігати, визначати стан іншої людини за зовнішніми ознаками, формувати свою поведінку);
- метод синектики (сприяв стимулюванню у студентів уяви);
- метод занурення (передбачав застосування елементів релаксації, навіювання, переконування);
- метод інверсії (орієнтувався на пошук ідей у нових, неочікуваних напрямках, найчастіше в тих, які є протилежними традиційним поглядам та переконанням);
- метод акваріуму (спрямовувався на активізацію розумової діяльності студентів, удосконалення вміння дискутувати й аргументувати свою думку);
- метод «Прес» (давав студентам змогу навчитися формулювати й висловлювати власну думку з дискусійного питання аргументовано, в стислій формі, а також впливати на думку співрозмовника).

Серед інтерактивних методів важливе місце посідала ділова гра, технологія якої складається з ряду послідовних етапів: підготовки, проведення, аналізу та узагальнення.

Підготовка починається з формулювання теми гри, розробки сценарію, куди входить опис проблеми, обґрунтування висунутого завдання (що саме передбачається розкрити і закріпити), план гри, загальний опис процедури гри, визначення підходів і методів, за

допомогою яких передбачається ініціювати інтерес студентів, зміст ситуації і характеристика дійових осіб. Потім відбувається введення в гру, орієнтацію учасників та експертів. Визначається режим роботи, формулювання основної мети, обґрунтування постановки проблеми і вибору ситуації. Проводиться інструктаж, збирається додаткова інформація.

Етап проведення – це сам процес гри. Рекомендації мають як обов'язковий, так і орієнтаційний характер. Це реалізовується шляхом одержання кожним учасником і ведучим конкретних інструкцій щодо правил поведінки в тій чи іншій ситуації, яка закладається у сценарій гри.

На етапі аналізу та оцінювання результатів слово беруть експерти, проводиться обмін думками, захист рішень і висновків. Цій заключній стадії гри надається вагомої уваги, потрібно не лише дати загальну оцінку роботі всіх учасників і кожного зокрема, а й з усіма подробицями, за окремими кроками розібрати її хід, акцентуючи увагу як на вдалих, так і хибних рішеннях. Оцінюється загальна манера поведінки учасників гри – інтерес, взаємодопомога, егоїзм, нестандартність мислення, швидкість реакції, правильність розрахунків тощо.

Підводячи підсумки, потрібно одержати від учасників їх власну оцінку (критичну) ходу гри, її організації, а також пропозицій щодо вдосконалення. Це дає змогу при проведенні наступної гри уникнути можливих недоліків.

Поряд з діловими використовували й рольові ігри. Їх сутність полягає в тому, що студенти розігрують певні життєві ситуації, граючи при цьому реальні ролі персонажів цих ситуацій. Запроваджуючи такі ігри, зважали на те, що хоча вони й викликають у студентів підвищений інтерес, усе ж таки дещо звужують індивідуальне поле діяльності, адже, обравши для себе певну роль, студенти зобов'язані дотримуватися певного сценарію і, отже, лише незначною мірою можуть бути самими собою. Однак такі ігри прості й зрозумілі, в чому і є їх безсумнівна перевага.

Широкого застосування набула робота в групах, об'єднаних спільною метою. Звернення до групової роботи дає змогу залучати студентів до активного вивчення запропонованих питань шляхом практичної взаємодії, створює передумови використання одне одного як джерела інформації.

Групова діяльність сприяє активності й результативності виховної роботи, формуванню гуманних взаємин між студентами, вмінь самостійно доводити й відстоювати свою точку зору, прислуховуватися до думки інших учасників, вести конструктивний діалог і відповідати за результати своєї праці. Робота в групах також відкриває можливості для активної комунікації, навчає формулювати власну позицію, узгоджувати дії, розвивати співробітництво. Студенту легше висловлювати свої думки в невеликій групі, оскільки тут він почувається безпечніше, реалізуючи в

такий спосіб природне прагнення до спілкування, взаємодії і співпраці.

Помітне місце у процесі роботи зі студентами посідає обговорення й розв'язання педагогічних ситуацій. Основною метою застосування цього методу є активізація уваги, стимуляція до обміну думками, посилення мотиваційного компоненту ціннісного ставлення до культури міжособистісних взаємин.

Звернення до педагогічних ситуацій зумовлювалося низкою чинників. З-поміж найбільш суттєвих варто назвати такі, як: залучення студентів до обговорення ситуацій дає можливість виявити наявну відсутність у них певного емоційного ставлення до конкретної діяльності, а також побачити аспекти, які викликають емоційно-позитивне ставлення до змісту культурної діяльності, спрогнозувати розвиток почуттів учасників. Педагогічні ситуації дають змогу студентам стати, так би мовити, співучасниками конкретних подій, «перенестися» в певні життєві обставини. Ситуації добираються за тематичним принципом і пов'язуються з тією чи іншою проблемою, яка обговорюється під час заняття.

Робота над педагогічними ситуаціями здійснювалася за відповідною схемою.

Зачитування ситуації і формулювання завдання такого типу: уявіть, що ви опинилися у такій ситуації. У вас немає часу на роздуми. Якою буде ваша реакція (ваші дії)?

Студенти повинні навести перелік можливих реакцій (дій). Потім відбувається спільне обговорення запропонованих варіантів, обирається один із них. Після цього студенти мають за 5-бальною шкалою оцінити його ефективність у нестандартних умовах. Обговорюються також можливі наслідки інших пропозицій.

Широкого застосування набули різноманітні вправи: на опрацювання вмій керувати своїми емоціями, адекватно розуміти емоційні прояви інших людей, умій культури поведінки і культури спілкування, розвиток навичок активного слухання та ін.

Обов'язковим елементом тренінгових занять була рефлексія, під якою розуміється здатність людини усвідомлювати власну діяльність, аналізувати й оцінювати її успішність. Рефлексивні процеси лежать в основі самосвідомості та самоусвідомлення, дають змогу осмислювати, змінювати свої переживання, думки, інтереси, цілі, плани, схеми діяльності. Завдяки рефлексії особистість спроможна поступово споживати, відтворювати і творити культурні цінності, визначати себе, свої здатності, місце у світі.

Рефлексія сприяє формуванню у студентів уявлень про те, як вони, їхні дії та вчинки можуть і мають сприйматися та оцінюватися іншими людьми. Цілі рефлексії полягають в пригадуванні, виявленні та усвідомленні основних компонентів діяльності (її зміст, способи,

проблеми, шляхи їх розв'язання, одержані результати тощо). Без такого усвідомлення не можливо оволодіти тими знаннями, які були здобуті в процесі заняття. Рефлексія допомагає сформулювати одержані результати, перевизначити цілі подальшої роботи, коригувати виховну діяльність і самовиховання студентів.

Отже, запропоновані нами зміст, форми і методи виховної роботи допоможуть вирішити деякі питання у виховному процесі музично-педагогічного факультету, а зокрема: оволодіння системою знань, поглядів, переконань щодо норм і цінностей, які складають культуру міжособистісних взаємин; формування емоційно-позитивного ставлення до культури взаємин, мотивації на її надбання; розвиток умінь і навичок дотримання культури взаємин у міжособистісній взаємодії та спілкуванні, орієнтації на їх застосування у повсякденні.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми виховання у студентів музично-педагогічних факультетів культури міжособистісних взаємин. Подальшого вивчення потребують питання, пов'язані з можливістю використання навчальних предметів вищої педагогічної школи для формування відповідних знань та умінь. Перспективним є наукове розроблення теоретичного і методичного аспектів цієї проблематики у конкретизації напрямів: морально-етичне виховання молоді в умовах сьогодення, перспективи виховання молодого покоління на основі культурних цінностей українського народу та музичного мистецтва, створення інформаційного забезпечення культурного розвитку студентської молоді, мультимедійний супровід до програм з відповідної тематики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Витек К. Проблемы супружеского благополучия : [пер. с чешск. / общ. ред. и предисл. Мацковского М. С.] / К. Витек. – М. : Прогресс, 1988. – 144 с.
2. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи : [підручник за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів магістратури] / Світлана Сергіївна Вітвицька. – К. : Центр навч. літ-ри, 2006. – 384 с.
3. Крутій К. Місце інтерактивних методів навчання педагогів у здійсненні мовленнєвого розвитку дошкільників / К. Крутій // Луганський Вісник. – 2004. – № 10. – С. 140–143.
4. Лисенко А. Мозаїка інтерактивних методів навчання в системі роботи вчителя-словесника / А. Лисенко, Н. Авраменко // Українська література. – 2005. – № 7. – С. 31–35.